

Zelfstandig antroposofisch werken

In de tweede helft van de vorige eeuw trad een fundamentele wijziging op in de antroposofische beweging. De werkgebieden zijn volop tot bloei gekomen, terwijl daarvoor het studieuze karakter meer op de voorgrond stond. Tussen enerzijds de antroposofische inhoud en anderzijds het eigenlijke werk is een scheuring ontstaan. Dit is het uitgangspunt in een lezing van Bodo von Plato tijdens de jaarvergadering van de Antroposofische Vereniging in Frankrijk in 2002. Motief publiceert hierbij de vertaling uit het Frans.

Bodo von Plato

Bestuurslid van de Algemene Antroposofische Vereniging

Rudolf Steiner werd geboren en heeft gewerkt in een tijd waarin datgene wat tot dan toe waardevol was, die waarde verloren had, en waarin datgene wat langzaam aan waarde kreeg nog niet helder verscheen. Voor ons is het gemakkelijker om nu, terugkijkend op het begin van de twintigste eeuw, te evalueren wat Rudolf Steiner aanreikte, maar we kunnen eveneens zien dat hij niet de enige was die een bepaalde weg aanwees. Vele mannen en vrouwen uit zijn tijd droegen in zich een 'menschelijkheid' waarvoor ze naar een formulering zochten. Door naar hen te kijken, wordt men zich nog meer bewust van het specifieke, van het bijzondere van de bijdrage van Rudolf Steiner. Ik wil het vandaag niet hebben over deze bijdrage, maar over de manier waarop de mensen die het onderwijs van Rudolf Steiner volgden, dit begrepen en verwerkt hebben na diens dood. Daarin kun je twee grote periodes onderscheiden: de eerste gaat van de dood van Rudolf Steiner tot het einde van de Tweede Wereldoorlog, zeg maar het midden van de twintigste eeuw, en de tweede episode gaat van het midden van de twintigste eeuw tot aan het eind van de jaren tachtig, begin van de jaren negentig.

Rudolf Steiner was een gepassioneerd criticus van zijn tijd. En net zoals ieder mens die echt in dialoog treedt met zijn tijd is hij soms te ver gegaan in bepaalde oordelen. Vanuit een historisch standpunt kan men zien dat er gebeurtenissen en fenomenen zijn die Rudolf Steiner op een bepaalde manier heeft beoordeeld en die men nu anders moet bekijken. Door zich fundamenteel te verzetten tegen bepaalde stromingen die zich in zijn tijd voordeden, door het debat met die stromingen aan te gaan, heeft hij geleidelijk aan datgene ontwikkeld wat wij vandaag nog altijd antroposofie noemen. Ik zeg 'nog altijd', omdat Rudolf Steiner reeds in 1923 zei dat hij eigenlijk wilde dat deze naam elke week zou kunnen veranderen. Het is dus als criticus van zijn tijd dat Rudolf Steiner zijn voorstel heeft uitgewerkt, opdat de mensheid zich anders zou ontwikkelen. Tijdens de hele eerste periode na zijn dood, in de jaren '20, '30 en '40, hebben zijn leerlingen deze stijl gevolgd: voor het grootste deel hebben zij zich tegen hun eigen tijd verzet. De stijl van de antroposofische beweging was het aanklagen van al wat in die tijd leefde. Men vindt deze tendens in de meeste werken en bijdragen van grote antroposofen van de eerste generatie, wat hun land van oorsprong ook is: aanklagen van wat leeft in de algemene cultuur, zich ertegen verzetten en de enige mogelijkheid beschrijven waarop de mensheid hieruit kan raken, namelijk door het onderwijs van Rudolf Steiner te volgen.

Zonder rekening te houden met deze goed raad heeft de twintigste eeuw een andere richting gevolgd. Het gaat er niet om te oordelen of deze 'eerste antroposofen' goed of kwaad hebben gedaan, maar gewoon om vast te stellen dat andere krachten de bovenhand hebben gekregen en het gezicht van de twintigste eeuw hebben bepaald. Dat is een verward gezicht, samengesteld uit tegengestelde elementen, iets wat bijvoorbeeld een kunstenaar als Francis Bacon heeft kunnen vatten en weergeven in zijn schilderijen, hard, kwetsend, zoals ook de mensheid in de twintigste eeuw.

Onbewust doorgevoerde verandering

Na de Tweede Wereldoorlog heeft er zich een fundamentele wijziging voorgedaan in de antroposofische beweging. Maar deze verandering is niet bewust doorgevoerd. Noch in Dornach, noch in gelijk welk ander land hebben de verantwoordelijken gezegd: 'Vanaf nu gaan we met zijn allen in een andere richting kijken, we gaan anders werken, we gaan een andere stijl ontwikkelen.' Ik heb eerder de indruk dat zij hebben gereageerd op het eerste bestuur na de dood van Rudolf Steiner. Albert Steffen, Ita Wegman, Marie Steiner en Guenther Wachsmuth – het is minder duidelijk in het geval van Elisabeth Vreede – hadden goed gevoeld dat het vertrek van Rudolf Steiner alles veranderde, maar ze wisten eigenlijk niet wat te doen en ze bleven dus min of meer steken in die 'aanklagende' stijl (Verkündigung). Na de Tweede Wereldoorlog is de 'leidende groep' van de Antroposofische Vereniging in zekere zin op deze weg doorgegaan. Maar de mensen die zich in de beweging engageerden, begonnen anders te werken: meer en meer hebben ze zich toegelegd op de zogenaamde praktische toepassingsgebieden, dat wil zeggen de pedagogie, de geneeskunde, de landbouw, de heilpedagogie. Ik onderstreep het 'zogenaamd praktische' hiervan, omdat er in feite niets praktischer is dan de antroposofie zelf. Maar omdat die 'aanklagende' stijl zo lang gebruik is geweest, werd de antroposofie uiteindelijk beleefd als iets idealistisch en iets intellectueels, als iets wat geen deel uitmaakt van het dagelijkse leven. Op die manier is er een onderscheid, een scheuring ontstaan tussen enerzijds de antroposofische inhoud en anderzijds het eigenlijke werk. Nu heeft zich tijdens die hele tweede periode een zekere tegenspraak voorgedaan in de antroposofische beweging in ruime zin, met aan de ene kant steeds talrijkere realisaties die bijzonder goed zichtbaar waren op het gebied van de pedagogie, de geneeskunde en de landbouw, en aan de andere kant een Antroposofische Vereniging en een Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap die minder en minder te vertellen hadden. De mensen die betrokken waren bij de op de wereld gerichte activiteiten hadden geen tijd meer om in de ledengroepen van de Antroposofische Vereniging te gaan – waar men het werk van Rudolf Steiner bleef bestuderen – of om te werken in de zin van de Vrije Hogeschool. Op die manier werd stapje voor stapje de kloof dieper en dieper. Zover zelfs dat het 'praktische' werk zich uiteindelijk ontwikkeld heeft zonder nog een band te hebben met de Antroposofische Vereniging of de Vrije Hogeschool. Op dit moment hebben de meeste leerkrachten, landbouwers en artsen uit de antroposofische beweging geen band met de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap. Dat is een feit, maar eigenlijk kan het niet! Als men het standpunt van het totaalontwerp inneemt, is dit onmogelijk. Rudolf Steiner heeft het aangetoond in zijn vierde mysteriedrama (1913). Hijzelf heeft tien jaar nodig gehad om een levensbeschouwing te ontwerpen waarin het innerlijk werken en het engagement in de maatschappij echt twee kanten zijn van een en hetzelfde muntstuk. Maar deze levensbeschouwing, gevormd door de Kerstbijeenkoms van 1923 en de Vrije Hogeschool, heeft het altijd moeilijk gehad om goed begrepen te worden. En dit niet alleen door de zogenaamde buitenwereld, maar ook door de antroposofen zelf. De tijd waarin men enerzijds een innerlijke weg kon gaan en anderzijds een engagement kon aangaan in het uiterlijke leven, is voorbij. Sinds de aartsengel Michaël zijn kosmische taak heeft gemetamorfoseerd, is het niet meer mogelijk om deze scheiding vol te houden. Maar de gewoontes van de esoterische scholen, de inwijdingscentra die vroeger altijd gebaseerd waren op deze scheiding, hebben diepe wortels in de geschiedenis. Rudolf Steiner heeft de aarde verlaten zeer kort nadat hij deze nieuwe richting voor echt antroposofisch werk had voorgesteld: een vereniging rond een inwijdingscentrum dat een netwerk van mensen vertegenwoordigt, vastbesloten om de onderlinge afhankelijkheid te realiseren tussen de totaal individuele innerlijke scholingsweg en een verantwoordelijkheid ten opzichte van de tijd waarin ze leven.

Degenen die werken

Dat is een enorme opdracht, moeilijk te realiseren, maar vooral moeilijk te vatten, want zo lang men er niet toe komt te begrijpen wat deze Vrije Hogeschool betekent en begrip te creëren op het niveau van deze realiteit, zal het moeilijk zijn om te doen. Omgekeerd: zodra men heeft begrepen, zodra men is geraakt door deze realiteit, denk ik dat het

onmogelijk wordt om nog anders te doen. En dit doen hoeft niet per se indrukwekkend te zijn, maar heeft een bepaald karakter, een stijl die nooit de persoon, het individu en zijn innerlijke scholingsweg scheidt van de wereld, van de tijd waarin hij leeft en van zijn dagelijks werk. Nochtans veroorzaakt dit karakter een nieuwe scheiding of een nieuw onderscheid, volgens mij nog radicaler dan de vorige. Het is onnodig – zelfs sektarisch – om antroposofen en niet-antroposofen te onderscheiden. Daartegenover is het in deze tijd nodig een onderscheid te maken tussen hen die werken en hen die niet werken. Ik verklaar mij nader: zij die werken, zijn zij die zichzelf au sérieux nemen, die weten dat we in een tijd leven waarin geen enkele referentie overeind blijft – zelfs Rudolf Steiner niet. Zij hebben begrepen dat ze in onze tijd leven en dat onze tijd zich moet baseren op het individu en niet meer op collectiviteiten. Als men zich nog baseert op collectiviteiten, heeft de twintigste eeuw aangetoond waar dit naar toe leidt: naar Auschwitz en nergens anders naar. Er bestaat geen enkel extern houvast meer, er bestaat alleen nog het persoonlijke werk, de individuele wil, het individuele besluit en de individuele verantwoordelijkheid. En als men besluit om steun te zoeken bij een van de grote vertegenwoordigers van de vorige eeuw, dan kan dat Rudolf Steiner zijn, maar dat zal nooit het enige houvast dat vanaf nu nog geldig is vervangen, namelijk de stappen die men zelf onderneemt. Het is van geen belang of die stappen groot of klein zijn, voor iedereen zichtbaar of verborgen; wat telt, is dat zij in ons zijn ingeschreven, op een plaats die niet 'van nature' bestaat. Tijdens de twintigste eeuw is de menselijke ziel begonnen met te onderscheiden wat in de ziel aanwezig is, psychologisch en spiritueel, maar van nature. Er bestaat 'van nature' een spiritualiteit in ieder mens, bij de ene sterker dan bij de andere, alsook een psychologische sensitiviteit, bij de ene groter dan bij de andere, alsook diverse talenten en vaardigheden die verbonden zijn met onze fysieke constitutie. En men heeft de gewoonte om de mensen te onderscheiden volgens deze talenten: iemand die uitgesproken intellectuele vaardigheden heeft bijvoorbeeld, zal in onze tijd waarschijnlijk zijn weg wel vinden en een leidende positie innemen in de maatschappij. Maar ik wil vandaag spreken over een ander deel in de ziel. Ik wil de aandacht vestigen op een plaats die niet van nature bestaat, maar die wordt gecreëerd, die wordt geboren vanaf het moment waarop men een stap zet zonder enige houvast, ongeacht de richting waarin deze stap wordt gezet. Wat telt is de kwaliteit ervan, de natuur ervan: deze stap wordt gezet tegen zichzelf in, in 'verzet' tegen het deel in zichzelf dat natuur is. En als meerdere dergelijke stappen worden gezet, ontstaat er in de ziel geleidelijk aan een plaats die de 'grote broer' of de 'grote zus' is van het deel in de ziel dat er van nature is. Bij de hedendaagse mens bestaat er een grote plaats in de ziel waarin de erfenis leeft van wat wij de verstandsziel noemen. Dit deel van de ziel heeft geleerd te denken, een kritische geest te ontwikkelen, afstand te nemen van de wereld, van andere mensen en ook van zichzelf. Sinds de moderne tijd is er rond deze erfenis een ruimte ontstaan die men de 'natuurlijke' bewustzijnsziel zou kunnen noemen. Sinds het einde van de negentiende eeuw is de 'grote broer' of 'grote zus' van dit deel van de ziel stilletjesaan ontstaan bij elk individu dat een stap heeft ondernomen, alleen is het een totaal nieuwe stap, uitgaande van deze plaats in de ziel waarin hij heeft geleerd te denken, zich tegenover iets te plaatsen. Wat delicaat is aan deze stap is dat hij niet 'onderwijsbaar' is. Alleen de omstandigheden waarin men deze stap kan zetten, zijn onderwijsbaar, maar nadien is het aan ieder om het te doen, individueel.

Nooit eerder geziene stap

Uit deze nieuwe, nooit eerder geziene stap, vloeit een interesse, een belangstelling van een nieuwe aard voort bij het individu dat in staat raakt deze stap te zien, te observeren bij een ander. Want deze unieke stap laat sporen na die niet zichtbaar zijn in de gebruikelijke zin van het woord, maar wel in het beeld dat men zich kan vormen van de persoon die men ontmoet, die men waarneemt. Iedereen vormt zich een oordeel over elke persoon die men ontmoet; dat is een feit en dat is normaal. Daar kan men bij blijven. Maar men kan er ook voor kiezen om een beetje verder te gaan: een ruimte in zichzelf te openen, een beetje tijd te geven om een beeld te laten verschijnen dat men niet maakt

maar dat men waarneemt, een beeld dat zich geleidelijk opbouwt op basis van zintuiglijke waarnemingen die men heeft gehad en op basis van het oordelend werk dat men heeft gedaan. Men kan zijn aandacht, zijn gevoeligheid richten op dit 'na-beeld', op die 'beeld-emanatie' (Nachbild), altijd een beetje naast, lichtjes achter zich, en geleidelijk aan leren dit te bekijken. En als men dit beeld au sérieux begint te nemen, merkt men de sporen, de trekken die er zijn gebleven door de stappen die deze persoon heeft gezet. En daardoor wordt de belangstelling gewekt. Het dient nergens toe te zeggen of te horen zeggen: 'je moet je interesseren voor anderen', maar er is een ervaring die men kan opdoen, en als men die heeft opgedaan, komt de belangstelling vanzelf en voedt ze ook zichzelf. Maar daarvoor moet men een stap gedaan hebben, een individuele stap, zonder houvast. Ik kom nog even terug op dit begrip 'zichzelf au sérieux nemen'. Mensen hebben in het algemeen de neiging om hun blik te richten op grote personages, en de antroposofen in het bijzonder hebben de neiging om hun blik te richten op Rudolf Steiner – omdat hij, zoveel is zeker, groot was, groot is. En dat is goed. Dat is juist. Maar tegelijk betekent dat ergens dat men zichzelf niet au sérieux neemt. Men identificeert zich met iemand anders, met iemand die men 'groot' acht. Dat is misschien nog niet zo erg, maar dat betekent ook en vooral dat men de ander, die naast onszelf staat, ook niet meer au sérieux neemt! En daar ligt het probleem. En ik geloof dat veel mensen die in zichzelf de noodzaak voelen om deze 'grote zus' geboren te laten worden, dit andere deel van de bewustzijnsziel dat alleen maar door een wilsinspanning ontstaat, eronder lijden dat ze daar niet toe komen omdat ze zichzelf niet genoeg au sérieux nemen, omdat ze andere mensen niet au sérieux nemen en omdat ze gefixeerd blijven op hun helden. En zolang men zich niet echt interesseert voor de anderen, heeft men het moeilijk om zijn tijd au sérieux te nemen, de wereld waarin men leeft.

Ik herinner me een bijeenkomst met Jörgen Smit (bestuurslid van ... tot ...) in de context van de 'sectie voor de jeugd' waarin hij ons vroeg de wereld voor te stellen waarin we zouden willen leven. En allemaal hebben we toen, naïef, een heel mooie wereld beschreven, die ons echter ver achteruit deed gaan (geen vervuiling, geen mechanische objecten, geen auto's of computers, mooie dorpen, enzovoort). We zijn er ons bewust van geworden dat onze zielen een voorbije wereld zochten, dat we in de knoop lagen met onze eigen tijd, met de technische wereld die de mens heeft gemaakt. Jörgen Smit heeft ons toen gevraagd: 'Kijk eens of hij jullie echt aantrekt, deze voorbije wereld: de wereld van Goethe, van Rudolf Steiner, is het werkelijk dat wat jullie willen? Wie zijn jullie eigenlijk? Hebben jullie eigenlijk wel belangstelling voor onze wereld, voor jullie wereld van vandaag?' En uiteindelijk hebben we heel de weg ontdekt die ik daarnet heb beschreven, maar in omgekeerde richting: de desinteresse voor onze tijd, de desinteresse voor andere mensen, de desinteresse voor deze kleine stap die ik zelf kan doen... En we hebben de liefde ontdekt voor 'de stap', voor de actualiteit, voor het 'hier en nu'.

Eigen ervaring telt

Ik kom terug op de geschiedenis van de antroposofische beweging, in dit tweede gedeelte van de twintigste eeuw, waarin de antroposofen zich hebben toegelegd op het 'doen', waarin zij scholen hebben gecreëerd, boerderijen, therapeutische centra. Dat alles is in zekere zin geëvolueerd als een parallelle wereld, een aparte wereld, een antroposofische wereld. Rond het einde van de jaren tachtig, begin jaren negentig hebben een aantal mensen aangevoeld dat alles wat op die manier is opgebouwd weliswaar een grote waarde heeft en dat men deze weg ook verder moest volgen, maar dat het niet voldoende was. Deze mensen hebben aangevoeld dat men vanaf nu een echte plaats moest geven aan de Vrije Hogeschool, dat men moest laten zien wat zij werkelijk was als kern van de Antroposofische Vereniging en ingebed in onze tijd. En deze intentie om te handelen kwam voort uit een diep begrip van wat Rudolf Steiner heeft proberen te doen door de Antroposofische Vereniging en de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap op te richten in 1923: hij heeft gezocht naar een medeverantwoordelijkheid van alle mensen die een bepaald besluit nemen in hun leven. Dat is de eerste voorwaarde om lid te worden van de Vrije Hogeschool: bewust het besluit nemen dat mijn eigen stappen, uitgevoerd op basis

van mijn ervaring, tellen, en dat ik voortga om stappen te zetten in deze bijzondere ruimte waarin ik de 'grote zus' van mijn bewustzijnsziel ontwikkel. Met andere woorden wil dit zeggen dat ik mij drie dingen voorneem:

- mijzelf au sérieux nemen door deze stappen te zetten;
- andere mensen au sérieux te nemen, niet alleen Rudolf Steiner, maar ook mijn tijdgenoten;
- mij integreren in, en mij vertegenwoordiger voelen van mijn tijd.

Iets vertegenwoordigen en het niet ophemelen... Dit iets au sérieux nemen. Het serieus nemen is de enige onmisbare kwaliteit die door Rudolf Steiner wordt genoemd tijdens de negentien lessen van de eerste klas van de Algemene Sectie van de Vrije Hogeschool; het is de belangrijkste attitude van de ziel die hij eist.

Ik denk dat het heden en de toekomst van de antroposofische beweging afhankelijk zijn van het antwoord op de vraag: 'Wie handelt op deze manier en wie heeft genoeg gevoeligheid om diegenen die op deze manier handelen, waar te nemen?' Want de echte vraag is toch te weten hoe het staat met onze sensitiviteit, welke kwaliteiten zij draagt om diegenen te kunnen herkennen die aan het werk zijn en diegenen die het niet zijn. Dit met het oog op het creëren van allianties met diegenen die ernstig en verantwoordelijk stappen zetten 'zonder houvast'. En vooral, zichzelf de vraag te stellen: ben ik aan het werk of niet? Het is niet meer genoeg om vast te stellen dat er zielen zijn die werken en zielen die niet werken – en het zijn niet de roze of blauwe kaarten van de leden van de Antroposofische Vereniging die het u vertellen. Men moet veeleer beginnen waar te nemen, op basis van de eigen ervaring, welke smaak, welke kleur, welke configuratie mijn Ik kan hebben en het Ik van de ander, waarin de sporen van mijn en diens stappen verschijnen. Het is moeilijk, maar men kan situaties creëren (misschien de ledengroepen) waarin zich een klimaat ontwikkelt dat het voor iedereen mogelijk maakt zijn eerste stappen te zetten, een klimaat dat uitgaat van een bijzondere gevoeligheid en aandacht, waarin het mogelijk is te spreken over zijn spirituele ervaringen. Dat is met name de taak van de Antroposofische Vereniging.

Fundamenteel principe

Ik wil een precies voorbeeld geven van de manier waarop het mogelijk is om te beginnen te werken, omdat ik ervan overtuigd ben dat de situatie waarin wij ons nu bevinden, op welk niveau van de antroposofische beweging ook, aantoont dat de leden behoefte hebben au sérieux te worden genomen en dus het opnemen van het fundamenteel principe van de antroposofische scholingsweg noodzakelijk maakt: het principe van de meditatie.

Dit fundamenteel principe, de meditatie, omvat vier fasen. In alle esoterische tradities zijn de laatste drie stappen min of meer gelijkwaardig. Alleen de eerste fase is typisch voor de ervaring van het Westen: ze bestaat erin te begrijpen... be-grijpen, dat wil zeggen 'tezamen nemen'. Bijvoorbeeld proberen te zien wat er bestaat rond een geïsoleerd feit, de verbanden met andere feiten, de manier waarop het feit verschijnt, wat er gebeurd was voordat het zich voordeed, enzovoort. Dat maakt allemaal deel uit van een gebeurtenis, en 'begrijpen' betekent het verzamelen van de elementen die het mogelijk maken deze gebeurtenis beter te vatten. Begrijpen, 'tezamen nemen' van alles wat men kan voelen, horen, zien, waarnemen, kennen – bijvoorbeeld – van een persoon. Alles. Studeren om zich een bewust beeld te vormen, voor zichzelf, een beeld van de ander, van de vreemdeling, van hem die ik niet begrijp maar die ik probeer te begrijpen ... Men kan dit doen bij een persoon, een fenomeen, een historisch feit, enzovoort.

Dan volgt de tweede fase: men moet datgene wat men heeft begrepen hernemen en opnieuw de hele weg volgen die tot dit begrip heeft gevoerd, en dit meerdere malen. Geleidelijk aan ontwikkelt er zich een bepaald ritme, een eigen ritme, aangepast aan het eigen engagement, de eigen intensiteit die men kan ontplooien. Door dit ritme wordt datgene wat ik heb begrepen doordrenkt met leven, het neemt leven aan. Iets wat buiten mij is, verbindt zich door de herhaling met iets wat in mij is, en schept op die manier een sfeer, een nieuwe wereld. Ook in het dagelijkse leven kan dit gebeuren, bij mensen die

nog gezond zijn, maar het gebeurt minder en minder vaak, door diverse oorzaken. In ieder geval bestaat er een verschil tussen dit 'van nature' beleven en datgene wat wordt bewerkstelligd door de herhaling. Dat zijn twee belevingen van een geheel andere aard. Nadien volgt de derde fase, die eruit bestaat te beginnen anders te 'zien' door de oefening, door de praktijk van deze herhaling. Men moet dit wel 'zien' noemen, omdat er geen andere termen zijn om deze ervaring te beschrijven. Men ziet, men neemt waar, net zoals men de gebeurtenis, het fenomeen, de persoon die ons interesseerde heeft waargenomen via onze zintuigen, maar deze keer op een ander niveau, wat een andere wijze van 'zien' meebrengt. Met andere woorden: men gaat over van de beleving naar de ervaring, maar een ervaring die zich niet 'van nature' voordoet.

Dan krijgt men de vierde fase van dit fundamenteel principe, de fase die het mogelijk maakt de contexten te zien. Men ziet nu niet alleen meer iets wat men tevoren niet zag, maar men ziet de context ervan, onzichtbaar voor onze gewone zintuigen. In de uiterlijke wereld wordt het almaar moeilijker om je echte levenscontext te vinden. Het verlies van context is een van de sleutelfenomenen van onze tijd. Wij vinden onze levenscontext niet meer van nature. En het dient nergens toe te zeggen: 'Je moet biologisch eten, natuurlijke producten gebruiken, antroposoof worden', enzovoort, want dat is het zeker niet wat iemand mogelijk maakt zijn context te vinden. Het is echter mogelijk een klimaat te creëren waarin het voor iedereen mogelijk is deze context te 'tegen te komen'. Dit klimaat van sensitiviteit en aandacht kan bijvoorbeeld gecreëerd worden in een ledengroep van de Antroposofische Vereniging. Het is een klimaat dat verschilt van datgene wat ontwikkeld wordt door de studie van de voordrachten van Rudolf Steiner en de debatten die daarop volgen. Ik wil daarmee niet zeggen dat men moet stoppen met antroposofie te studeren, maar dat kan individueel gebeuren. Men heeft niet per se iemand anders nodig om te studeren, dat is eerder een weg die men alleen kan gaan, in zijn eigen ritme. Wat in een groep van belang is, is de ontmoeting met de ander en niet de ontmoeting met een boek, met een wereldbeschouwing. Als ik kan zien hoe het individuele engagement, de ervaring van het zetten van stappen – we zouden dit 'antroposofie' kunnen noemen – in elk van mijn vrienden in de ledengroepen leeft, dan vindt het werk in die groepen zijn realiteit, zijn fundering in de actualiteit, in onze tijd – want wij zijn immers tijdgenoten!

Ik veronderstel dat de antroposofische beweging in de komende jaren niet zeer spectaculair zal zijn, eerder nederig, bescheiden. Maar het zal misschien een beweging zijn waarin netwerken van mensen ontstaan, van klimaten, atmosferen waarin men zin zal hebben om echte stappen te zetten, zonder enig houvast. En dat zal echt een esoterische school voor onze tijd ondersteunen, een school waarin Michaël banden zal kunnen creëren met mensen die bereid zijn, op basis van hun hart, spirituele ervaringen te beleven die van belang zijn voor de mensheid. Op deze manier zal deze beweging, in alle bescheidenheid, haar bijdrage kunnen leveren aan onze tijd. En ik zou deze als volgt willen formuleren: een bepaalde kwaliteit van begrijpen, een spiritueel begrijpen op basis van het individu dat zich volledig verbonden voelt met wat hem omringt, innerlijk en uiterlijk. Deze bijdrage, zo lijkt me, zal van waarde zijn. Ik hoop dat onze beweging zich in deze richting zal ontwikkelen.

Deze tekst is de neerslag van een voordracht, gehouden op 17 maart 2002 in Verrières-le-Buisson, opgetekend door Virginie Prat, geautoriseerd door Bodo von Plato, uit het Frans vertaald door Werner Govaerts.

Oorspronkelijk verschenen in 'Les Nouvelles de la Société anthroposophique en France, Bulletin des membres, Mai-Juin 2002', alsook in het Belgische ledenorgaan 'Anthroposophie aujourd'hui' van juni 2002 en 'Antroposofie vandaag' van september 2002.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 62, april 2003

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl